

givet i *Fra Viborg amt* 1971 s. 119ff. Selvom Viborg amt er et af de områder, der er dårligst repræsenteret i det topografiske register, er det mange værdifulde oplysninger om landbruget på reformtiden, der har kunnet hentes ud fra dette materiale. Det har yderligere den særlige interesse, at her belyses udviklingen set fra det praktiske landbrug, ikke fra central- og lokaladministrationens embedsmænd. Man mærker sig den betydelige plads, de to fynske amter indtager, og ikke mindst den socialt brede rekruttering af brevskriverne med mange gårdmænd og gårdfæstere fra hvert sogn foruden den lokale præst og evt. godsejer eller godsforvalter. Norge og bilandene tegner sig for henved en trediedel af navnematerialet, hvad der må vække interesse for denne publikation også udenfor landets grænser. Udgifveren har i *Heimen* 1972, s. 585 ff. beskrevet arkivets betydning for skildringen af udviklingen i Norge frem til 1814. Det topografisk opstillede register afsluttes med et i forhold til det øvrige materiale beskedent antal breve fra udlandet, hvor der er brugt nugældende statsgrænser og -betegnelser. Det svarer udmærket til det almindelige billede af den ringe kontakt over Øresund, at der fra Sverige kun er ganske få brevskrivere.

Denne publikation vil utvivlsomt blive stærkt benyttet – for lokalhistorien vil det topografiske register være en guldgrube. Og dette register rejser i videre perspektiv det spørgsmål, om den bearbejdede registrant ikke kunne være værd at have i tankerne, når man overvejer udgivelse af kildemateriale fra det 18. for slet ikke at tale om det 19. århundredes stærkt voksende arkivfunds.

CLAUS BJØRN

INA FRIEDLAENDER: *Peringskölds Diplomatarium. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens handlingar. Historiska serien 17. delen.* Stockholm, Almqvist & Wiksell, 1971. 339 s. 70,00 sv. kr.

I denne bog sammenfatter dr. Friedlaender resultaterne af tre års undersøgelser af de 20 foliobind afskrifter og udtog af dokumenter, som samledes af Johan Peringsköld i løbet af hans embedsperiode som chef for Antikvitetsarkivet (1693–1720) og udbyggedes under hans nærmeste efterfølgere, sønnen J. Fr. Peringsköld, J. Helin og C. R. Berch. Arbejdet blev sat i gang for at skaffe fuldstændig klarhed over, hvilke breve der var afskrevet i bindene, således at de enkelte afskrifter kunne indgå på rette måde i forberedelsen af de kommende bind af det svenske diplomatarium. Ernst Nygren, dettes daværende leder, fremhævede under sin behandling af Peringsköld i foredraget »Arkivariernas insats i Diplomatariearbetet« (*Kungl. Vitterhets Historie och Antikv. Akad.s årsbok* 1951), hvor omfattende opgaven var, og betegnede hans Diplomatarium som »svårbe-
mestrat«.

Forfatteren gør i sin indledende håndskriftbeskrivelse rede for fasciklerne i Peringskölds samling og deres nummerering E 1–72 og 81–101 – de mellem-
liggende E 73–80 er Hadorphs Stora Copiebok – som stammer fra 1750'erne; men de ældste dele var allerede anlagt inden branden på Stockholms slot i 1697. Ifølge Peringsköld selv skal 18 bind afskrifter af fortrinsvis kongebreve være brændt sammen med meget andet, herunder som bekendt også betydelige dele af Lundekapitlets arkiv. Det lykkedes dog i vidt omfang at genoprette de

lidte skader. Endnu en ildebrand skulle iøvrigt true samlingen – i 1802 brændte kammerrettens hus, som lå ganske nær ved Gamla Kungshuset på Riddarholmen, hvor samlingerne da befandt sig, men det lykkedes at bringe alt i sikkerhed – kun E 43–52 viser spor efter brandens virkninger. Den sidste katastrofe satte fart i overvejelserne om, hvordan man bedre kunne sikre de mange løse fascikler, og man besluttede sig til at indbinde dem, men med det uheldige resultat, at den oprindelige rækkefølge og sammenhæng i fasciklerne forstyrredes.

Peringsköld anlagde sine samlinger ud fra sine tre hovedinteresser: historie, kirkehistorie og slægtshistorie. Herudfra begyndte han personlig eller ved hjælp af sine medarbejdere at afskrive pave- og kongebreve foruden efterhånden en række gejstlige breve, fuldstændigt eller i udtog. Denne indsats og de enkelte personers andel skildrer dr. Friedlaender i kap. 3. Med kap. 5 begynder en systematisk gennemgang af hvert bind i samlingen. Pavebullen samledes i tre bind, nu E 1–3, rimeligvis med trykning for øje, men så langt kom det aldrig; kun otte pavebreve blev udgivet i *Monumenta Uplandica* i 1710. Det efterfølgende kapitel behandler afskrifterne af kongebreve, *Diplomata regum* E 5–27 samt 95–98. Afskrifterne er ordnet efter regenter og kronologisk i hvert bind og udgør med sine mere end 1600 breve en meget væsentlig afdeling; redegørelsen slutter med en nøjagtig opstilling over, hvilke medarbejdere der har bidraget til de enkelte fascikler og bind. 7. kapitel beskriver E 28–33, som indeholder afskrifter af kongernes testamenter, efterfulgt af gejstlige og verdslige testamenter iøvrigt. 8. kapitel, »Stadgar och privilegier«, behandler et andet vigtigt afsnit i Peringskölds system: ærkebispers og bispers statuter og diplomer af vidt forskellig karakter, og det kirkehistoriske stof fortsætter ind i kap. 9 med »Kyrko- och klosterbrev«. Mange af bindene i denne afdeling indeholder dog kun udtog, og selv om de ofte tilsyneladende optager dette eller hint sluttede kirke- eller klosterarkiv, har den tilbundsgående undersøgelse nu vist, at kun de breve, der ikke er optaget i de øvrige tidligere nævnte afdelinger, blev indført her. Forfatteren gennemgår stoffet i stiftsrækkefølge og derefter klostrene, begyndende med Vadstena og afsluttende med Nydala.

I kap. 10 behandles miscellaneabindene E 69–72, som indeholder afskrifter af »knippa 1–4« af de af Hadorph dannede bundter af »verldslige bref«, d. v. s. kun en brøkdel af de 81 bundter, som denne havde ordnet, således som det ses af Johan Hadorph d. yngres summariske registraturer. Det efterfølgende kapitel behandler de 10 E-nr., som indeholder afskrifter af endnu bevarede middelalderlige og eftermiddelalderlige kopibøger, heriblandt i E 67 også af Iver Bertelsens kopibog i Linköping, jf. s. 280–82.

I det sidste kapitel gennemgås de 11 grupper afskrifter af adelige adkomstbreve, som samledes under slægtshistoriske synspunkter. På nogle få nær findes originalerne stadig i det svenske rigsarkivs kronologiske rækker af pergament og papirbreve, men de Peringsköldske afskrifter har stadig deres betydning ved bestemmelse af brevenes proveniens.

For sin tid var Peringskölds indsats imponerende – den kan bedst sammenlignes med hans danske samtidige, antikvaren Thomas Bartholins, der inden sin død 1690, 37 år gammel, nåede at opbygge sine *collectanea* bd. A–K og udnytte dem ved udarbejdelsen af sine håndskrevne *Annales*. For begge gælder det, at

de kun nåede at få forholdsvis lidt trykt af deres arbejder, men eftertiden har kunnet drage nytte af deres indsats på mange måder.

Den systematiske gennemarbejdelse af *Peringskölds Diplomatarium* gav som resultat, at 252 af de heri optagne tekster kun kendes herfra, og at disse afskrifter må lægges til grund ved en udgivelse. Samtidig er det nu blevet muligt præcist at finde frem til netop den afdeling i afskriftsamlingen, man i en given situation måtte have brug for. Bogen afsluttes med fortegnelse over skriverhænder, embedseder, forkortelser, benyttet utrykt og trykt kildemateriale samt en udførlig litteraturfortegnelse, men der savnes registre.

HERLUF NIELSEN

Folia diplomatica I = Opera universitatis Purkynianae Brunensis. Facultas philologica 158. Curavit SÁSA DUSKOVÁ. Brno 1971. Også med tjekkisk titel.

Dette bind, som er det første af en ny underafdeling, som med et bind hvert 5. år skal indgå i Brno-universitetets filosofiske fakultets publikationer, er samtidig et festskrift til ære for professor Jindrich (Henrik) Sebánek, der nylig fyldte 70, og som siden 1937 har varetaget undervisningen i de historiske hjælpevidenskaber i Brno og ligeledes har haft held til at genoplive udgivelsen af *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. 24 forskere fra Tyskland, Italien, Tjekkioslovakiet, Schweiz, Østrig og Polen har leveret bidrag, der i de fleste tilfælde falder inden for Sebáneks interesseområder. Her skal nævnes Henrich Fichtenaus bidrag om Genesius, Karl den Stores notar. Fire afhandlinger beskæftiger sig med problemer fra kejser Karl 4.s tid. Nu afdøde Herbert Grundmann nåede at offentliggøre Karl 4.s brev 1358 21. april til de hedenske fyrster i Litauen – det er overleveret i original i en tilfældig arkivalisk sammenhæng i Czartoryskibiblioteket i nationalmuseet i Krakow sammen med kejserens brev af 1366 23. april (*Dipl. Dan.* 3. rk. VII nr. 378), monteret i et bind, der samledes 1850–1900 – og han påviser, at brevet kan sættes i forbindelse med kejserens dynastiske planer og spekulationer vedrørende Polen og Ungarn. Brevet var hidtil kun kendt gennem et ældre tryk efter Johannes von Gelnhausens formelbog. Til dels samme dynastiske problemer berøres i Manfred Hellmanns bidrag, »Karl IV und der deutsche Orden in den Jahren 1346–1360«. Manfred Kobuch fra Dresden fører beviset for at et registerfragment på eet blad i Weimar har tilhørt det bind, der gik forud for det i Dresden bevarede Karl 4.s register, som allerede offentliggjordes af A. F. Glafey i 1734 og som dækker året 1360–61 (»Zur Überlieferung der Reichsregister Karls IV«), og endelig behandler J. Spevácek spørgsmålet, hvornår Karl blev markgreve af Mähren. Bidrag til tjekkisk diplomatik leveres af G. Battelli (om tjekkiske segl i Vatikanarkivet), J. Bistricky (»Urkunden des Olmützer Generalvikariats«), S. Dusková (»Rudigerius notarius«), I. Hlavácek (de böhmiske regenters itinerarier indtil 1253), Francis Pall (udgivelse af 6 brevfragmenter, benyttet som bogbind). Endvidere behandler P. Acht på grundlag af materiale i München »Kanzleikorrektur auf Papsturkunden« og viser, hvem der har foretaget dem, og på hvilket tidspunkt de bliver foretaget under pavebrevets tilblivelse. Endelig fremlægger R. Marsina, hvilke former for *arengae* der anvendes i ungarske breve indtil 1235. Festskriftet afsluttes med en fortegnelse over Sebáneks forfatterskab i tiåret 1960–70 med henvisning til en tid-